

บทที่ 4

วิเคราะห์แนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนุสัญญาว่า ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

จากเป้าหมายร่วมกันของประเทศต่างๆ ตามที่ปรากฏเป็นประจักษ์พยานอยู่ในปฏิญญาการประชุมทางด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของโลกทั้งสองครั้ง คือ The Stockholm Declaration, 1972 ที่เกิดขึ้นจากการประชุมแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ ที่กรุงสตอร์คโฮม (Stockholm) ประเทศสวีเดน และ The Rio Declaration, 1992 ที่เกิดขึ้นจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา (UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล นี้ได้แสดงถึงเจตจำนงร่วมกันของประเทศต่าง ๆ ในการพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การดำเนินการพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่โดยที่ลักษณะและผลของความตกลงที่อยู่ในรูปของปฏิญญาไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการบังคับใช้ที่แน่นอน และเด็ดขาดอย่างที่อนุสัญญาหรือสนธิสัญญาทางกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้นในการประชุมที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร เพื่อให้เกิดการพิทักษ์ การอนุรักษ์ และการพัฒนาประเทศตามแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เป็นรูปธรรมขึ้นได้นั้น ประเทศต่างๆ ที่ได้เข้าร่วมในการประชุมไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศกำลังพัฒนาต่างยอมรับร่วมกันถึงความจำเป็นของการนำเอามาตรการต่าง ๆ ตามแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ มาบัญญัติลงไปในข้อบทของกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ การยอมรับร่วมกันนี้เกิดขึ้นได้ เพราะเนื้อหาของแนวความคิดนี้ได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศของประเทศต่างๆ แต่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการดำเนินการในการพัฒนาประเทศไปได้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เป็นการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นความต้องการของชนในยุคนปัจจุบันและเป็นโอกาสของคนรุ่นต่อไป ฉะนั้นแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดที่สามารถประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มประเทศ 2 กลุ่มใหญ่ของโลก ที่มีความแตกต่างกันในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข โภค สาธารณูปการที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่างๆ ได้อย่างลงตัว โดยการกำหนดให้แต่ละกลุ่มจะมีหน้าที่ และความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน แต่ก็มีผลสัมฤทธิ์ในตัวเอง เนื่องจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ได้ใช้และทำลายทรัพยากรธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมของโลกมาก่อนกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในปัจจุบันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

เพราะฉะนั้นการที่จะพิสูจน์ให้เห็นถึง การยอมรับร่วมกันของประเทศต่างๆ ในการนำเอามาตรการต่าง ๆ ตามแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 2.3 มาแปลงเป็นบทบัญญัติของกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่เป็นอนุสัญญาหรือสนธิสัญญาทางสิ่งแวดล้อมนี้ จำเป็นต้องต้องมีการนำเอาอนุสัญญาหรือสนธิสัญญาฉบับใดฉบับหนึ่ง ที่มีวัตถุประสงค์

ประสงค์เพื่อการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศมาทำการวิเคราะห์ แยกให้เห็นองค์ประกอบของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่บรรจุอยู่ ซึ่งในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยได้นำเอาอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 มาเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์

เนื่องจากในเชิงยุทธศาสตร์ของ "การพัฒนาแบบยั่งยืน" นั้นมีการนำเอาความสำคัญสูงสุดของหลักการ "การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม" มาใช้ และได้มีการย้ำว่า หลักการทั้ง 2 ข้อ "การอนุรักษ์" และ "การพัฒนา" เป็นสิ่งที่มีความสอดคล้องเข้ากันได้ เพราะทั้ง 2 หลักการก็มีเป้าหมายเดียวกันคือ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุผลเพื่อบรรลุเป้าหมาย "คุณภาพชีวิตสูงสุดของประชาชน"¹ โดยที่อนุสัญญานี้เป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการยอมรับร่างแบบพหุภาคีฉบับหนึ่งของโลก เนื่องจากมีประมุขของประเทศ หัวหน้าคณะรัฐบาล และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของประเทศต่าง รวมทั้งสิ้น 179 ประเทศ มาร่วมลงนามรับรองความถูกต้องของร่างอนุสัญญานี้ ซึ่งเป็นเอกสารที่เกิดจากการเตรียมการและปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้แทนจากประเทศต่างๆ กับ องค์การระหว่างประเทศ และองค์การพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ โดยทั้งหมดต่างได้ตระหนักถึงปัญหาการสูญเสียไปซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพของโลกที่นับวันมีแต่จะมีเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ไม่อาจจะหยุดยั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่อาจที่จะพิทักษ์ทรัพยากรนี้ให้คงอยู่ได้ถึงชนรุ่นอนาคต ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ร่วมกันเพื่อการดำเนินการร่วมกันบนกฎเกณฑ์กติกาเดียวกันทั่วโลก โดยอาศัยกรอบแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นตัวผลักดันหลักเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพิทักษ์ทรัพยากรชีวภาพของโลกนี้ และในการนี้เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อบังคับให้ปฏิบัติเป็นบรรทัดฐานเดียวกันจึงมาบัญญัติไว้ในรูปกฎหมายซึ่งมีสภาพบังคับที่แน่นอน จึงเท่ากับเป็นการหยุดยั้งความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพ และปัญหาการเอารัดเอาเปรียบของกลุ่มประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีขั้นสูง ในการเข้ามาจกฉวยเอาประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพของประเทศที่ด้อยกว่าทั้งทางด้านเทคโนโลยีและอำนาจต่อรองทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยที่ประเทศเหล่านี้ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรไม่สามารถที่จะดำเนินการใดๆ เพื่อเรียกเอาประโยชน์ที่ควรจะได้ หรือติดตามทวงคืนกลับมาได้ เพราะไม่มีเครื่องมือหรือกลไกทางระหว่างประเทศใดที่จะนำมาใช้ปรับกับกรณีปัญหาดังกล่าวได้ ดังนั้น อนุสัญญานี้จึงเป็นทางออกที่ดีสำหรับกรณีปัญหาดังกล่าว และยังเป็นบทบังคับกำหนดให้รัฐต่างๆ ที่มีสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรชีวภาพของตนมีหน้าที่ในการพิทักษ์ทรัพยากรนั้นให้ยั่งยืนด้วย

¹ ปรัชญาของ World Conservation Strategy, (IUCN 1980), อ้างใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541).

โดยหลักของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 นี้ มิได้ห้ามการนำเอาทรัพยากรชีวภาพนี้ไปใช้ประโยชน์ แต่กลับเห็นว่า การนำไปใช้ประโยชน์นี้เป็นสิ่งที่ดีแต่ต้องเป็นไปในลักษณะที่ยั่งยืน ตามความที่ปรากฏใน มาตรา 2 บทนิยามศัพท์ที่ว่า

“การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (sustainable use)” หมายถึง การใช้องค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพในวิถีทางและด้วยอัตราที่ไม่นำไปสู่การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว ทั้งนี้โดยธำรงรักษาศักยภาพความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อสนองความต้องการและความปรารถนาของคนรุ่นปัจจุบันและในอนาคต

จากความหมายการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนนี้ จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1.1.2

แนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้เกิดขึ้นจากรูปแบบของการพัฒนาประเทศในลักษณะที่ไม่ยั่งยืน ซึ่งกรอบของแนวคิดนี้สามารถจัดขอบกรอบการพัฒนาในรูปแบบเดิม ๆ ที่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมายมหาศาล ให้กลับมาเป็นรูปแบบของการพัฒนาประเทศที่มีความสมดุล หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาประเทศที่เดินควบคู่ไปกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินั้นเอง และแนวคิดนี้ได้จำกัดกรอบเฉพาะด้านการพัฒนาประเทศเท่านั้น กล่าวคือ แนวคิดนี้ได้ถูกหยิบยกไปใช้กับทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน หรือจะเป็นความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมเรื่องใดก็ตาม ต่างก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินการให้ได้ครบองค์ประกอบของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในมิติต่างๆ 3 มิติด้วยกัน ซึ่งแต่ละมิติจะมีหลักการเฉพาะ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วอย่างละเอียดใน ข้อ 2.3 คือ

1. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ความร่วมมือระหว่างประเทศ, การให้คำปรึกษาหารือต่อกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง, การป้องกันล่วงหน้าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม, ข้อมูลข่าวสารและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร, ความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ, สิทธิของรัฐในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และการแจ้งเหตุฉุกเฉินที่มีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

2. มิติด้านเศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วย หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย

3. มิติด้านจริยธรรม ประกอบด้วย สิทธิในสิ่งแวดล้อม, ความยุติธรรมในสิ่งแวดล้อมสำหรับคนรุ่นต่อไป, การจัดการปัญหาความยากจน, พันธกรณีร่วมและพันธกรณีที่แตกต่าง, การไม่เลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อม และการระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ

องค์ประกอบทั้ง 13 ประการนี้ จะเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนถึงความสมบูรณ์ของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ว่าจะปรากฏอยู่ในรูปแบบใด หรือระดับใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นนโยบาย (เช่น The Rio Declaration, 1992) แผนปฏิบัติการ (เช่น Agenda 21) หรือกฎหมายก็ตามทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ (เช่น Convention on Biological Diversity, 1992) ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเข้มข้นของแนวความคิดนี้ที่มีปรากฏอยู่ โดยเฉพาะในทางด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศแล้ว ถ้าปรากฏว่าอนุสัญญาหรือสนธิสัญญาใดมีหลักการต่างๆ ตามแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่ครบถ้วนแล้ว ย่อมหมายความว่า กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศฉบับนั้นๆ มีความสมบูรณ์ในแนวคิดและเนื้อหาของการพัฒนาแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ อันจะเป็นกฎหมายเพื่อการพัฒนาประเทศพร้อมๆ การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของโลกที่สมบูรณ์ และในท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่ความเป็นผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง คือการที่รัฐให้ความยินยอมเพื่อผูกพันตามสนธิสัญญาหรืออนุสัญญานั้นไม่ว่าจะโดยการให้สัตยาบัน (ratification) การยอมรับ (acceptance) การให้ความเห็นชอบ (approval) หรือการภาคยานุวัติ (accession) อันนำไปสู่การอนุวัติการ (implementation) มาเป็นกฎหมายภายในของประเทศภาคีซึ่งจะมีผลบังคับต่อประชาชนทุกคน

อย่างไรก็ตาม เป้าหมายของการนำเอาแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปผนวกกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศฉบับหนึ่งๆ นั้น มิได้หมายความว่าในฉบับนั้นจะต้องมีหลักการทั้ง 13 ประการครบถ้วน จึงจะเป็นกฎหมายตามแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะในกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศฉบับหนึ่งๆ นั้นจะมีวัตถุประสงค์ที่เน้นในเรื่องหรือในประเด็นที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้นการพิจารณาองค์ประกอบของแนวความคิดพัฒนาอย่างยั่งยืนในกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศนี้ ในบางฉบับอาจมีครบหรืออาจจะไม่มียังองค์ประกอบครบทั้ง 13 ประการก็ได้ ซึ่งก็ได้หมายความว่ากฎหมายฉบับนั้นไม่เป็นกฎหมายในแนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะเกณฑ์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการพิจารณานี้ มีขึ้นเพื่อให้เกิดความง่ายในการพิจารณาข้อบกพร่องของกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เป็นแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเท่านั้น นอกจากนั้นองค์ประกอบทั้ง 13 ประการนี้ต่อไปภายภาคหน้าอาจมากขึ้นหรือน้อยลงก็ได้ เช่น ต่อไปความยากจนหมดไป องค์ประกอบข้อนี้ก็จะถูกตัดไป หรือ มีการยอมรับหลักการใหม่ๆ ทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาเพิ่มเติมจาก หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายก็ได้ เป็นต้น แต่เท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับกันในทางระหว่างประเทศนั้นมีอยู่ 13 ประการ

ดังนั้นการที่จะวิเคราะห์หาแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่บรรจุอยู่ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 นี้ว่ามากน้อยเพียงใด ครบทั้ง 3 มิติ และครบทั้ง 13 หลักการ หรือไม่นั้น ผู้เขียนจะได้ดำเนินการวิเคราะห์ตั้งแต่ มาตรา 1 ถึง มาตรา 42 ของอนุสัญญา นี้ โดยจำแนกเป็นลำดับตาม องค์ประกอบของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนดังได้กล่าวไว้แล้ว ดังนี้

4.1 การพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติสิ่งแวดล้อม

4.1.1 ความร่วมมือระหว่างประเทศทางสิ่งแวดล้อม

ในส่วนอารัมภบทของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 ได้แสดงให้เห็นความสำคัญของความร่วมมือระหว่างประเทศทางสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยได้ระบุไว้ในอารัมภบทวรรค 14 ว่า “เน้นความสำคัญของและความต้องการที่จะส่งเสริมความร่วมมือระดับระหว่างประเทศ ภูมิภาค และทั่วโลก ระหว่างรัฐและองค์กร ระหว่างรัฐบาลประเทศต่างๆ และภาคเอกชน ในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ” และในวรรค 22 แห่งอารัมภบทนี้ยังได้ยืนยันถึงความร่วมมือระหว่างประเทศไว้ว่า “ปรารถนาที่จะเสริมสร้างและทำให้การดำเนินงานระหว่างประเทศในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนสมบูรณ์ขึ้น”

อารัมภบทของอนุสัญญาขอมยืนยันเจตนารมณ์ที่ชัดเจนว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพให้คงมีอยู่อย่างยั่งยืนได้นั้น จำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างประเทศ จึงได้เน้นย้ำไว้ในส่วนนี้

นอกจากนี้ บทพิสูจน์ที่ดีที่จะทำให้ทราบว่า แนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นมีอยู่ในอนุสัญญา นี้เพียงใดนั้น สามารถดูได้จากบทบัญญัติที่เป็นพันธกรณีทั่วไปที่ภาคีต้องปฏิบัติ คือ มาตรา 5 ความร่วมมือ “แต่ละภาคีจักต้องดำเนินการให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้และเหมาะสม ร่วมมือกับภาคีอื่นๆ โดยตรงหรือในกรณีที่เหมาะสม โดยผ่านองค์การระหว่างประเทศที่มีสมรรถภาพในประเด็นเกี่ยวกับพื้นที่นอกเหนือเขตอำนาจรัฐ และเกี่ยวกับเรื่องอื่นที่มีความสนใจร่วมกัน เพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน”

ทั้งนี้เพื่อให้พันธกรณีทั่วไปตาม มาตรา 5 บรรลุผลจึงจำเป็นต้องมีความร่วมมืออันเป็นปัจจัยด้านการเงิน และอื่นๆ สนับสนุนการดำเนินการของประเทศกำลังพัฒนา ดังที่

บัญญัติในเรื่องการอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ มาตรา 8 (m) ที่ว่า “ความร่วมมือในการจัดหาความสนับสนุนทางการเงินและอื่นๆ สำหรับการอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ดังได้กล่าวไว้ในอนุ (a) ถึง (l) ข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ประเทศกำลังพัฒนา” และความร่วมมือในลักษณะเดียวกันนี้ยังได้ขยายไปถึงการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 9 อนุ (e) “ความร่วมมือในการให้ความสนับสนุนทางการเงิน และอื่นๆ เพื่อการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ดังได้กล่าวไว้ในอนุ (a) ถึง (e) และในการจัดตั้ง และบำรุงรักษาสิ่งเอื้ออำนวยในการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติในประเทศกำลังพัฒนา”

ความสำคัญของการให้ความร่วมมือในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับระหว่างประเทศ ระดับภายในประเทศ และระดับภูมิภาคนั้น อนุสัญญาฯ นี้ ได้ให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นความจำเป็นที่จะต้องให้เกิดมีขึ้น จึงได้สอดแทรกกลไกของความร่วมมือนี้ไว้ในบทบัญญัติอื่นๆ อีกหลายมาตราด้วยกัน เป็นต้นว่า ใน มาตรา 10 การใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน อนุ (e) “สนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลและภาคเอกชน ในการพัฒนาวิธีการเพื่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน” มาตรา 10 (e) นี้ เป็นการแสดงถึงแนวทางของความร่วมมือในระดับภายในประเทศ ซึ่งภาคีเจ้าของทรัพยากรชีวภาพจำเป็นต้องประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐบาลกับภาคเอกชนในท้องถิ่นต่างๆ ที่จะดำเนินการเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน

ในเรื่องของการวิจัยและการฝึกอบรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ นี้ ซึ่งโดยปกติต้องอาศัยความร่วมมือจากประเทศที่พัฒนาแล้วในการถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ ฉะนั้นใน มาตรา 12 จึงสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการพิเศษของประเทศกำลังพัฒนาที่จะต้องได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ ใน อนุ (c) ที่ว่า “เพื่อดำเนินการสืบเนื่องตามข้อกำหนดของ มาตรา 16, 18 และ 20* ส่งเสริมและร่วมมือในการใช้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ในการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพในการพัฒนาวิธีการเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน”

ส่วนในเรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศนั้น มีอยู่ใน มาตรา 13 เรื่อง การให้ความรู้และการเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน อนุ (b) ที่ว่า “ร่วมมือเท่าที่เหมาะสมกับรัฐอื่นๆ และองค์การระหว่างประเทศ ในการพัฒนาโปรแกรม

* มาตรา 16 การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยี

มาตรา 18 ความร่วมมือของวิชาการและวิทยาศาสตร์

มาตรา 20 ทรัพยากรการเงิน.

การศึกษา และการเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน"

นอกจากนั้น ใน มาตรา 18 เรื่องความร่วมมือทางวิชาการและวิทยาศาสตร์นี้ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการบรรลุผลของการนำแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้ในการพิทักษ์ทรัพยากรชีวภาพของโลก ซึ่งสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีการประสานความร่วมมืออันดีระหว่างรัฐต่าง ๆ หรือโดยการผ่านทางองค์การระหว่างประเทศ หรือผ่านทางสถาบันระหว่างประเทศก็ได้ ดังที่ระบุไว้ใน มาตรา 18 ข้อ 1 "ภาคีจักต้องส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศทางวิชาการและวิทยาศาสตร์ ในสาขาการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ ในกรณีที่มีความจำเป็นโดยผ่านสถาบันระดับระหว่างประเทศและระดับประเทศที่เหมาะสม และข้อ 2) "แต่ละภาคีจักต้องส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการและวิทยาศาสตร์กับภาคีอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ในการดำเนินการตามอนุสัญญา นอกเหนือจากสิ่งอื่นแล้ว โดยผ่านการจัดทำและการดำเนินการตามนโยบายแห่งชาติในการส่งเสริมความร่วมมือนั้น ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่การพัฒนาและการเสริมสร้างสมรรถนะของชาติ โดยวิธิต่างการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการเสริมสร้างในระดับสถาบันองค์การ" และในมาตราเดียวกันนี้ยังกำหนดถึงความร่วมมือในด้านการฝึกอบรมบุคลากรและในการแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญ (ข้อ 4) รวมถึงการตกลงร่วมกันระหว่างรัฐภาคี ในการส่งเสริมการจัดตั้งโปรแกรมการวิจัยร่วมและการดำเนินกิจกรรมร่วมในการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา นี้ (ข้อ 5)

ดังนั้นจะพบว่ากลไกในด้านความร่วมมือระหว่างประเทศทางสิ่งแวดล้อมตามอนุสัญญา ฉบับนี้ มีอยู่จริงและได้มีการแทรกบรรจุไว้แทบจะทุกมาตราที่เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินการ เพื่อให้ทรัพยากรชีวภาพคงอยู่อย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในเรื่องที่ว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศทางสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา ฉบับนี้

ข้อสังเกต เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยอันเป็นองค์ประกอบของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในเรื่องที่ว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศทางสิ่งแวดล้อมตามอนุสัญญาฉบับนี้ทั้งหมดแล้ว จะพบว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกันกับแผนปฏิบัติการที่ 21 ส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นมิติของการอนุรักษ์และการจัดการดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ด้วย

4.1.2 การให้คำแนะนำในเรื่องทางสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพให้ได้ผล คือ ความช่วยเหลือระหว่างภาคีที่พึงจะมีให้แกกัน ทั้งในด้านการติดตามตรวจสอบ การประเมินผล การรายงานผลการประเมิน การรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการให้คำแนะนำจากภาคีหนึ่ง ๆ ที่มีประสบการณ์ทั้งในด้านการเผชิญปัญหา การแก้ไขปัญหา และการป้องกันปัญหา และที่สำคัญก็คือ การถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศที่มีความรู้มากกว่า มีการพัฒนาทางด้านนี้สูงกว่าที่จะพึงถ่ายทอดให้แก่ประเทศที่ด้อยกว่า ดังนั้น การสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศเพื่อการให้คำแนะนำในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน จึงเป็นปัจจัยสำคัญของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ฉะนั้นในเบื้องต้นอนุสัญญาฯ นี้ จึงวางพันธกรณีให้ภาคีทุกประเทศต้องดำเนินการ คือ มาตรา 7 การจำแนกวินิจฉัยและการติดตามตรวจสอบ ได้ระบุไว้ว่า แต่ละภาคีจะต้องดำเนินการให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และเท่าที่เหมาะสม

(a) จำแนกวินิจฉัยองค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญสำหรับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยพิจารณารายงานซึ่งระบุตามประเภท ดังกำหนดในภาคผนวก 1.

(b) ติดตามตรวจสอบด้วยการเก็บตัวอย่างและเทคนิคอื่นๆ องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งระบุใน (a) โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษแกองค์ประกอบที่จำเป็นจะต้องมีมาตรการอนุรักษ์เร่งด่วนและที่มีศักยภาพสูงสุดในการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

(c) จำแนกวินิจฉัยกระบวนการและประเภทของกิจกรรม ซึ่งมีหรือมีแนวโน้มว่าจะมีผลกระทบเสียหายอย่างสำคัญต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และติดตามตรวจสอบผลนั้นด้วยการเก็บตัวอย่างและเทคนิคอื่นๆ และ

(d) ชำรงรักษาและจัดระบบ โดยใช้กลไกใดๆ ก็ตาม ข้อมูลซึ่งได้จากการจำแนกวินิจฉัยและการติดตามตรวจสอบกิจกรรมดังข้อ (a), (b) และ (c) ข้างต้น

ซึ่งการจำแนกวินิจฉัยและติดตามตรวจสอบองค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพนั้นมีใช้ว่าทุกภาคีจะมีความสามารถที่จะทำได้อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน เพราะการแยกองค์ประกอบที่ดี การจัดลำดับความสำคัญของการจำแนกก็ตั้นมีขึ้น เพื่อที่จะได้หามาตรการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในทรัพยากรชีวภาพนั้นๆ เป็นไปได้ยากโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาหลายๆ ประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ฉะนั้นกลไกทางการให้คำแนะนำจากประเทศภาคีที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่า จึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่ควรนำมาใช้ในการดำเนินการตาม มาตรา 7 นี้

นอกจากนั้นการให้คำแนะนำในเรื่องทางสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องตามอนุสัญญาฯนี้ อาจสามารถกระทำได้โดยผ่านทางสมัชชาภาคี ซึ่ง มาตรา 23 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งสมัชชาภาคีภายในไม่เกินหนึ่งปีหลังจากอนุสัญญาฯ นี้ใช้บังคับ (ใช้บังคับเมื่อ 29 ธันวาคม 2536) ซึ่งมีการประชุมสมัชชาภาคีว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ สมัยที่ 1 (COP-1) จัดขึ้นที่กรุงนัสซอ ประเทศบาฮามาส ระหว่างวันที่ 28 พฤศจิกายน - 9 ธันวาคม 2537* ความสำคัญของการประชุม COP - 1 นี้ ทำให้ได้มาซึ่งคณะที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์วิชาการและเทคโนโลยี (SBSTTA) ตาม มาตรา 25 แห่งอนุสัญญาฯ และได้มีการประชุม SBSTTA อย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สมัยที่ 1 ระหว่างวันที่ 4 - 8 กันยายน พ.ศ. 2538 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เพื่อให้ได้มาซึ่งรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ การศึกษาวิจัย การวิเคราะห์สถานภาพของความหลากหลายทางชีวภาพ การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของมาตรการตามแนวทางของอนุสัญญาฯ การจำแนกวินิจฉัยเทคโนโลยีและเทคนิคที่มีประสิทธิภาพใหม่และมีประโยชน์ และวิธีการในการส่งเสริมการพัฒนาและหรือแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีดังกล่าว และการดำเนินการตามมาตรา 8 (j) ของอนุสัญญาฯ เรื่องความรู้ การค้นคิด และการใช้ประโยชน์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น ฯลฯ

การประชุมของ SBSTTA มีอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่จะนำมาใช้สำหรับภาคีสมาชิกอนุสัญญาฯ ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน จึงอาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบอันเป็นปัจจัยของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเรื่องการให้คำแนะนำในเรื่องทางสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องนั้น มีปรากฏอยู่ในอนุสัญญาฯฉบับนี้

4.1.3 หลักการป้องกันล่วงหน้า

หลักการป้องกันล่วงหน้าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งชี้ถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการดำเนินการใดๆ ก็ตาม เพราะการป้องกันล่วงหน้าจะเป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดการสะกิดกันมิให้ปัญหาที่จะส่งผลร้ายต่อทรัพยากรชีวภาพได้ทัน่วงที ในขณะที่เดียวกัน ถ้าพิจารณาในด้าน

* ที่ประชุมได้พิจารณาตัดสินในเรื่อง

- (1) รับรองโปรแกรมการดำเนินงานระยะกลาง
- (2) มอบหมายหน่วยงานที่เป็นสำนักเลขานุการถาวรของอนุสัญญาฯ
- (3) ตั้ง Clearing - House Mechanism (CHM)
- (4) ตั้ง Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice (SBSTTA)
- (5) มอบหมายให้กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Facility (GEF)) เป็นสถาบันเฉพาะการสำหรับกลไกการเงิน.

ของเศรษฐศาสตร์แล้ว ค่าใช้จ่ายในการใช้วิธีการป้องกันล่วงหน้าจะน้อยกว่าการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหา บางครั้งก็ไม่อาจทำให้สภาพแห่งความสูญเสียได้กลับฟื้นคืนมาได้ดังเดิม ดังนั้น การป้องกันล่วงหน้าจึงเป็นหนึ่งในปัจจัยของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักการป้องกันล่วงหน้า (precautionary principle) นั้น ปรากฏอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศใน Vienna Convention, 1985 และใน Montreal Protocol, 1987 ที่มีภาระผูกพันมาตรการการป้องกันล่วงหน้าในการควบคุมการปล่อยมลพิษทางอากาศจากสาร chlorofluocarbon (CFC) ในระดับประเทศและระหว่างประเทศ และใน the Montreal Protocol ฉบับปรับปรุงแก้ไขได้ระบุถึงหน้าที่ของรัฐที่จะ "พิจารณาป้องกันโอโซนในชั้นบรรยากาศ ด้วยการใช้มาตรการป้องกันล่วงหน้าในการควบคุมการปล่อยสารที่ทำลายโอโซนในระดับโลก" นับเป็นครั้งแรกที่สนธิสัญญาได้ระบุหลักการป้องกันล่วงหน้ามาเป็นมาตรการในการนำมาใช้เป็นมาตรการระหว่างประเทศ ซึ่งนับจากนั้นเป็นต้นมา อย่างน้อยในสนธิสัญญาระหว่างประเทศ 7 ฉบับก็ได้นำเอาหลักการการป้องกันล่วงหน้ามาตราไว้

ถึงแม้ว่าจะไม่มีการให้คำนิยามที่ชัดเจนสำหรับให้แต่ละประเทศหรือสมาชิกในชุมชนระหว่างประเทศได้เข้าใจ แต่อย่างน้อยความหมายอันเป็นที่เข้าใจกันดีก็คือ การประกอบการหรือดำเนินการใดที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมจะต้องไม่กระทำจนกว่าจะได้มีมาตรการในการป้องกันและลดผลเสียหายก่อน

หลักการป้องกันล่วงหน้าในที่นี้ หมายถึง การใช้กลไกในการประเมินผลกระทบและการลดผลกระทบเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์และจากการคุกคามทรัพยากรชีวภาพของมนุษย์ ซึ่งหลักการนี้มีปรากฏอยู่ในอนุสัญญาฯ มาตรา 14

มาตรา 14

"1. แต่ละภาคีจักต้องดำเนินการให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้และเท่าที่เหมาะสมดังต่อไปนี้

(a) นำระเบียบวิธีการที่เหมาะสมเข้าไปใช้ ซึ่งต้องการให้ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการต่างๆ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีผลเสียหายที่สำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการหลีกเลี่ยงหรือการลดผลนั้นๆ และในกรณีที่เหมาะสม ยอมให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในวิธีการดังกล่าว

(b) นำการจัดการที่เหมาะสมเข้าไปใช้เพื่อให้หลักประกันว่า ผลลัพธ์ทางสิ่งแวดล้อมสืบเนื่องจากโปรแกรมและนโยบายของภาคีนั้นๆ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีผลกระทบเสียหายที่สำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ได้รับการพัฒนาทันการ"

หลักการป้องกันล่วงหน้าด้วยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นกลไกสำคัญที่ในหลายๆ ประเทศทั่วโลกนำมาใช้กับโครงการหรือกิจการใหญ่ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ในทางเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้นการใช้กลไกและวิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจึงทำให้สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าว่าโครงการหรือกิจการนั้นๆ จะก่อให้เกิดผลร้ายต่อสิ่งแวดล้อมในด้านใดบ้าง และที่สำคัญของการทำการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้นก็คือ การหามาตรการและวิธีการที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อการลดผลกระทบหรือลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการหรือประกอบโครงการหรือ กิจการนั้นๆ ซึ่งหากมาตรการลดผลกระทบได้ผล ย่อมหมายความว่า แม้โครงการหรือกิจการนั้นๆ จะเกิดขึ้น ก็สามารถที่จะป้องกันปัญหาหรือแม้กระทั่งแก้ไขปัญหาค่าที่ทัน่วงที่จนกระทั่งไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ หลักการนี้จึงปรากฏอยู่ในมาตรา 14 แห่งอนุสัญญาฯ ด้วยเหตุที่ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพนั้น เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรชีวภาพได้ แต่จะรุนแรงมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับ การแสวงหาประโยชน์และการใช้ทรัพยากรชีวภาพของแต่ละประเทศ เพราะฉะนั้น หากได้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบ รวมถึงมาตรการที่จะนำมาใช้ในการลดผลกระทบได้แล้ว ย่อมนำมาซึ่งความคงอยู่ของทรัพยากรชีวภาพที่จะให้แก่ชนทุกยุคได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

4.1.4 สิทธิของรัฐในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ

การยอมรับหลักการเรื่องสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาตินี้ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในทางระหว่างประเทศแต่อย่างใด แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. 1972 ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ ซึ่งได้รับการยอมรับจากรัฐต่างๆ ที่ได้เข้าร่วมในการประชุมครั้งนี้ โดยมีปรากฏอยู่ใน หลักการที่ 21 ของ The Stockholm Declaration, 1972 ซึ่งหลังจากนั้น หลักการนี้ก็ได้รับการยอมรับมากขึ้นและได้มีการนำไปบัญญัติไว้ในอนุสัญญาและสนธิสัญญาทางสิ่งแวดล้อม หรือที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติหลายฉบับด้วยกัน เช่น อนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ได้ยืนยันและรับรองสิทธิอธิปไตยของรัฐชายฝั่งเหนือทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะ และไหล่ทวีป ซึ่งสิทธิในที่นี้หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียว (exclusive rights) ในการแสวงหาประโยชน์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้น โดยปราศจากการรบกวนจากรัฐอื่น เป็นต้น และต่อมาหลักการนี้ได้ถูกยอมรับ และประกาศยืนยันอีกครั้งในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา (UNCED) ในปี ค.ศ. 1992 ดังที่ปรากฏอยู่ในหลักการข้อ 2 ของ The Rio Declaration, 1992 และในการประชุมครั้งนี้ประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุมยังได้รับรองอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 ด้วย ซึ่งในอนุสัญญาฉบับนี้ก็ได้ยอมรับและยืนยันถึงหลักการดังกล่าวอย่างชัดเจน ทั้งในส่วนของอารัมภบทและในส่วนของข้อบทอนุสัญญาด้วย กล่าวคือ ในส่วนของอารัมภบทนั้นปรากฏอยู่ใน วรรค

4 ที่ว่า " ยืนยันอีกว่ารัฐมีสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรชีวภาพของตน" และในส่วนของเนื้อหาข้อบทของอนุสัญญาได้ปรากฏอยู่ใน มาตรา 3 หลักการ "โดยสอดคล้องกับกฎบัตรสหประชาชาติ และหลักการกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐมีสิทธิอธิปไตยที่จะใช้ทรัพยากรของตนตามนโยบายสิ่งแวดล้อมของตนเองและความรับผิดชอบเพื่อให้หลักประกันว่า กิจกรรมในความรับผิดชอบหรือในความควบคุมไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมของรัฐอื่นหรือของพื้นที่นอกเหนือเขตอำนาจของชาติ"

เมื่อพิจารณาข้อความที่ปรากฏอยู่ในส่วนอารัมภบทแล้วจะเห็นได้ว่าอนุสัญญานี้ยืนยันถึงสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรชีวภาพ ก็หมายถึงเฉพาะทรัพยากรที่มีชีวิตเท่านั้น แต่ถ้าหากพิจารณาเนื้อหาของ มาตรา 3 แล้วจะพบว่าโดยหลักการแล้วอนุสัญญานี้ได้ยืนยันและรับรองสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต อันเป็นหลักการเดียวกันกับที่ปรากฏอยู่ใน The Stockholm Declaration, 1972 The Rio Declaration, 1992 และอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ที่ต่างก็ยืนยันและรับรองสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติของรัฐพร้อมๆ กับความรับผิดชอบของรัฐนั้น หากก่อให้เกิดผลกระทบที่มีความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมของรัฐอื่น แต่อย่างไรก็ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนี้ก็ยังมีลักษณะเฉพาะ อันเป็นจุดที่มีความแตกต่างจาก The Stockholm Declaration, 1972 The Rio Declaration, 1992 และอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติตามอนุสัญญานี้ มิได้เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่เด็ดขาดเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ในการแสวงประโยชน์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในกรณีของทรัพยากรพันธุกรรม อันเป็นผลมาจาก มาตรา 15 การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม อนุ 1 และ 2 ที่ว่า

"1. โดยตระหนักถึงสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติของตน อำนาจในการพิจารณากำหนดการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมขึ้นอยู่กับรัฐบาลแห่งชาติ และอยู่ภายใต้กฎระเบียบของประเทศนั้น

2. แต่ละภาคีจะต้องพยายามในการสร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อภาคีอื่น ๆ ในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อม และไม่ใช้ข้อกำหนด ซึ่งขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของสนธิสัญญาฯ"

โดยผลของ มาตรา 15 อนุ 1 และ 2 นี้ แม้ว่ารัฐภาคีเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมจะมีสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติของตนในอันที่จะแสวงประโยชน์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของตนก็ตาม แต่ในขณะที่เดียวกันรัฐภาคีนั้นก็ยังมีพันธกรณีที่ต้องยอมให้รัฐภาคีอื่น ๆ เข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมของตนด้วย โดยรัฐเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมนั้น จะมีอำนาจในการออกกฎระเบียบวางกรอบในการเข้าถึงพันธุกรรมที่อยู่ในเขตอำนาจ

ตนเท่านั้น ซึ่งกฎระเบียบดังกล่าวนี้ต้องไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อม และไม่ใช้ข้อกำหนด ซึ่งขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของสนธิสัญญาฯ ด้วย

ดังนั้นสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติตามอนุสัญญาฯ นี้ ไม่สามารถกล่าวได้อย่างเต็มที่นักว่าเป็นสิทธิที่เด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวโดยเฉพาะในกรณีของทรัพยากรพันธุกรรม เนื่องจากรัฐเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมมีพันธกรณีตามอนุสัญญาที่ต้องยอมให้รัฐภาคีอื่นๆ เข้าถึง ครอบครองที่รัฐนั้นได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบภายใต้การกำกับดูแลของรัฐเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมนั้นได้กำหนดไว้ แต่ทั้งนี้โดยหลักการของสิทธิอธิปไตยของรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้ก็เป็นไปตามแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4.1.5 ความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ

ความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพตามความหมายของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 เป็นความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพเฉพาะในกลุ่มประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญานี้เท่านั้น ซึ่งเราจะพบว่าความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพตามอนุสัญญาฯ นี้จะตั้งอยู่บนหลักของการเคารพความมีสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติของรัฐแหล่งกำเนิดของทรัพยากรพันธุกรรมนั้น (มาตรา 3 หลักการ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 4.1.4) แต่หลักนี้ก็มีข้อยกเว้นตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ นี้ ตามมาตรา 15 เรื่องการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม ซึ่งโดยผลของมาตรานี้รัฐเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมมีพันธกรณีที่ต้องยอมให้รัฐภาคีอื่นๆ สามารถเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมของรัฐตนได้ และในขณะเดียวกันรัฐตนก็มีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมของรัฐอื่นด้วยเช่นกัน

แต่อย่างไรก็ตามในประเด็นเรื่องความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมตามอนุสัญญานี้ จากการวิเคราะห์ข้อบทของอนุสัญญานี้ทั้งหมดแล้วผู้เขียนพบว่าข้อพิจารณาที่ควรจะได้นำมาตั้งเป็นข้อสังเกตในที่นี้ 2 ประการด้วยกัน คือ

1. ประการที่ 1 ความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมที่รัฐภาคีทั้งหลาย ต่างก็มีความเสมอภาคในการเข้าถึงซึ่งทรัพยากรพันธุกรรมซึ่งกันและกัน โดยการเข้าถึงนี้ประเทศเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมนั้น ไม่ควรตั้งกฎเกณฑ์อันจะเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงนี้เกินไป เห็นได้จาก มาตรา 15 อนุ 2 ที่ว่า " แต่ละภาคีจะต้องพยายามในการสร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อภาคีอื่นๆ ในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อม และไม่ใช้ข้อกำหนด ซึ่งขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของสนธิสัญญาฯ" หมายความว่า

ว่าเงื่อนไข และข้อกำหนดของรัฐเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมนี้ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ นี้เสมอ ฉะนั้นแสดงว่าความเสมอภาคในกรณีแรกนี้ เป็นความเสมอภาคในการเข้าถึงซึ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมโดยเป็นการเข้าถึงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ นี้ ด้วย

2. ประการที่ 2 ความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมตามอนุสัญญาฯ นี้ ยังได้ไปไกลถึงเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกัน (มาตรา 1) ระหว่างประเทศเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมนั้นกับประเทศที่เข้าถึงด้วย อันเป็นความเสมอภาคในระดับที่ละเอียดอ่อนกว่าประการแรก โดยในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันนี้เป็นสิ่งที่ยากที่จะเกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ฉะนั้นตามอนุสัญญาฯ ฉบับนี้จึงนำเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันนี้มาผูกไว้กับเงื่อนไขที่ว่า "ความจำเป็นพิเศษของประเทศกำลังพัฒนา" เห็นได้จาก มาตรา 19 อนุ 2 ที่ว่า "แต่ละภาคีจักต้องดำเนินมาตรการที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติทั้งปวง เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้ภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศกำลังพัฒนาได้เข้าถึงตามลำดับก่อนหลัง ซึ่งผลลัพธ์และผลประโยชน์ที่ได้จากเทคโนโลยีชีวภาพซึ่งใช้ทรัพยากรชีวภาพที่ภาคีเหล่านั้นได้จัดหาให้ ทั้งนี้บนพื้นฐานแห่งความยุติธรรมและเสมอภาค การเข้าถึงนั้นๆ จักต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขข้อตกลงร่วมกัน" ความเสมอภาคตามกรณีที่สองนี้จึงเป็นความเสมอภาคที่มีเงื่อนไขพิเศษมากกว่าความเสมอภาคในความเข้าใจของคนทั่วไปว่าต้องเทียมกันจริงๆ เท่านั้น

ความเสมอภาคในกรณีทั้งสองนั้นแสดงให้เห็นถึงร่องรอยของประประนีประนอมกันระหว่างประเทศกำลังพัฒนาที่ส่วนใหญ่เป็นประเทศเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมกับประเทศที่พัฒนาซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประเทศที่มาเข้าถึงเพื่อหาประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ ดังนั้นความเสมอภาคในกรณีธรรมดาทั่วไปไม่อาจจะนำมาซึ่งความยุติธรรมที่ควรจะเป็นได้ อนุสัญญาฯ ฉบับนี้ จึงได้กำหนดเงื่อนไขพิเศษผูกไว้กับการเรื่อง การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม (มาตรา 15 อนุ 2) ซึ่งน่าจะเป็นเงื่อนไขที่มาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อที่จะสามารถนำเอาทรัพยากรพันธุกรรมของประเทศกำลังพัฒนามาใช้ประโยชน์ให้เกิดประโยชน์ได้ แต่ในขณะเดียวกันอนุสัญญาฯ นี้ก็ผูกเงื่อนไขพิเศษไว้กับเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันด้วยเช่นกัน ซึ่งน่าจะเป็นเงื่อนไขที่มาจากประเทศกำลังพัฒนา เพื่อรับประโยชน์ตอบแทนที่เป็นธรรมและโอกาสที่จะมีเทคโนโลยีที่สามารถหาประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมได้

ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามแนวความคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ มีการนำมาปรับใช้ในอนุสัญญาฯ ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 โดยเพื่อที่จะก่อให้เกิดความเสมอ

ภาคที่แท้จริงขึ้นนั้น อนุสัญญาฯ นี้ ได้กำหนดเงื่อนไขพิเศษสองแห่งอยู่ในสองเรื่องที่สำคัญ คือ เรื่องการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ ดังที่ผู้วิจัยได้ตั้งเป็นข้อสังเกตไว้แล้วในตอนต้น

4.1.6. การแจ้งเหตุฉุกเฉินที่มีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

โดยหลักการและเหตุผลของการแจ้งเหตุฉุกเฉินที่มีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม นั้น มุ่งหวังที่จะทำให้รัฐผู้รับข่าวสารในเรื่องเหตุฉุกเฉินนั้นจะได้ดำเนินการป้องกันแก้ไขได้ทัน ท่วงที เพื่อผลมิให้เกิดความเสียหายขึ้น หรือแม้ความเสียหายจะเกิดขึ้นก็อาจจะหยุดยั้งหรือยุติ ความเสียหายลงไปได้ทันการ อันจะเป็นการระงับ ยับยั้งความเสียหายเพื่อให้ทรัพยากรชีวภาพ ถูกทำลายลงไปน้อยกว่าที่ควรจะเป็น อันจะนำมาซึ่งความคงอยู่ของทรัพยากรชีวภาพนั้นๆ ซึ่งใน อนุสัญญาฯ ก็ได้นำเอาหลักการนี้มากำหนดไว้ใน มาตรา 14 ภายใต้การประเมินผลกระทบและ การลดผลกระทบเสียหาย

“ข้อ (d) ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินหรือมีอันตรายหรือความเสียหายร้ายแรงเกิดขึ้น ภายใต้เขตอำนาจหรือการควบคุมของรัฐนั้นๆ ซึ่งมีผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ภายใต้เขตอำนาจของรัฐอื่น หรือในพื้นที่นอกเหนือเขตอำนาจของรัฐนั้นๆ แจ้งรัฐที่มีแนวโน้มจะ ได้รับผลของอันตรายหรือความเสียหายนั้นโดยทันที เช่นเดียวกับริเริ่มการปฏิบัติงานที่จะป้องกันหรือลดอันตรายหรือความเสียหายนั้น และ

ข้อ (e) ส่งเสริมการดำเนินงานระดับชาติเกี่ยวกับการสนองตอบโดยเร่งด่วนต่อกิจกรรมหรือเหตุการณ์ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรืออื่นๆ ซึ่งมีอันตรายอย่างร้ายแรงหรือฉุกเฉิน ต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อให้ส่งกำลังสำรอง ความช่วยเหลือ ความพยายามระดับรัฐนั้นๆ และเพื่อวางแผนฉุกเฉินร่วมกัน ทั้งนี้ ในกรณีที่เหมาะสมและได้รับการตกลงจากรัฐต่างๆ หรือองค์การประสานทางเศรษฐกิจในภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง”

การแจ้งเหตุฉุกเฉินตามอนุสัญญาฯ นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐผู้อาจหรือคาดการณ์ว่าจะได้รับความเสียหาย จะได้รับเร่งดำเนินการป้องกันแก้ไข ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการ กำหนดให้ภาคีได้ร่วมมือกันหามาตรการช่วยเหลือ เช่น ในรูปของกำลังคน เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยอันเป็นองค์ประกอบของแนวความคิดการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนก็ได้มีปรากฏอยู่ในอนุสัญญาฯ ฉบับนี้

4.2. การพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยอันเป็นองค์ประกอบของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติด้านเศรษฐกิจนั้น กำหนดไว้ว่าเป็นหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) ซึ่งมีปรากฏอยู่อย่างชัดเจนใน the Rio Declaration, 1992 แต่เมื่อนำมาพิจารณากับข้อบของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 ทั้งหมดแล้ว ยังไม่พบว่ามีปรากฏชัดเจนเหมือนใน the Rio Declaration, 1992 แต่ถ้าหากพิจารณาด้วยวิธีการตีความข้อบแล้วจะพบว่า การใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพเป็นการทำให้ทรัพยากรชีวภาพหมดไปหรือลดน้อยถอยลงไปแล้ว ผู้ใช้ประโยชน์ย่อมเป็นผู้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรชีวภาพ ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้ผู้ใช้ประโยชน์จึงสมควรที่จะต้องรับผิดชอบ ซึ่งในอนุสัญญา นี้ ระบุในรูปของการแบ่งปันผลประโยชน์ที่รัฐเจ้าของทรัพยากรชีวภาพพึงจะได้รับจากผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ ดังปรากฏข้อความใน มาตรา 1 "... และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม..." หลักการการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรนี้เองเกิดขึ้นเนื่องจากอนุสัญญา นี้ ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพ ดังปรากฏใน อาร์มภท วรรค 20 "สำนึกว่า การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด ในอันที่จะสนองความปรารถนาของประชากรโลกที่กำลังทวีจำนวนขึ้น ทางด้านอาหาร สุขภาพ และอื่นๆ ซึ่งโดยเจตนาของอนุสัญญา และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนนั้น การเข้าถึงและการแบ่งปันทรัพยากรพันธุกรรมและเทคโนโลยีเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง" และใน อาร์มภท วรรค 21 "รับทราบว่า ในที่สุดแล้ว การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างรัฐให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และมีคุณูปการต่อสันติสุขสำหรับมวลมนุษยชาติ"

4.3. การพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติด้านจริยธรรม

4.3.1 สิทธิในสิ่งแวดล้อม

สิทธิในสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นสิทธิที่มวลมนุษยชาติ ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกถิ่นที่อยู่อาศัย พึงมีพึงได้ที่จะหวงแหนทรัพยากรชีวภาพและสิ่งแวดล้อมที่จะปกป้องรักษาและคุ้มครองให้คงมีอยู่ในโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้เพื่อคงไว้ในการใช้ประโยชน์ของคนทุกยุคทุกรุ่น แต่เท่าที่มีปรากฏในอนุสัญญาฯ ไม่พบว่ามีข้อกำหนดให้สิทธินี้ไว้แก่มวลมนุษยชาติ อนุสัญญาฯ ระบุเพียงการยินยอมให้ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน คือ ใช้ประโยชน์ได้เพียงเท่าที่รัฐเจ้าของทรัพยากรจะยินยอม และภายใต้ข้อตกลงในการแบ่งปันผลประโยชน์ ปัญหาก็คือ

หากประชาชนภายในรัฐไม่ยินยอมให้รัฐอื่นเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพใด ประชาชนรัฐนั้นๆ จะทำได้หรือไม่ ภายใต้กลไกทางระหว่างประเทศ ซึ่งไม่ปรากฏชัดในอนุสัญญาฯ เพราะฉะนั้น การหวงกับการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพเพื่อรักษาไว้ซึ่งสิทธิในสิ่งแวดล้อมของประชาชนก็ควรจะทำให้ได้เพียงแต่การผลักดันหรือการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย แผนการดำเนินการ และการกำหนดเงื่อนไขและข้อตกลงต่างๆ ที่รัฐจะทำกับรัฐอื่นๆ เพียงเท่าที่รัฐบาลของรัฐนั้นๆ จะยินยอมหรือเปิดช่องให้เข้าไปมีส่วนร่วมได้เท่านั้น

เพราะฉะนั้น สิทธิในสิ่งแวดล้อมอันเป็นปัจจัยหนึ่งขององค์ประกอบของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” จึงไม่ปรากฏชัดในอนุสัญญาฯ ฉบับนี้

4.3.2 ความยุติธรรมในทางสิ่งแวดล้อมสำหรับชนยุคอนาคต

ความยุติธรรมในทางสิ่งแวดล้อมสำหรับชนยุคอนาคตในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพนั้น หมายความว่า การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่สำหรับการใช้ประโยชน์ของชนในยุคปัจจุบันให้คงเหลือไว้สำหรับการใช้ประโยชน์ของชนยุคอนาคต ซึ่งอนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนี้ตระหนักในปัญหาความหมดสิ้นไปแห่งทรัพยากรชีวภาพ หากมิได้มีการดำเนินการใดๆ เพื่อการปกป้องรักษาให้คงมีอยู่ต่อไป ดังปรากฏในอารัมภบท วรรค 6 “วิตกห่วงใยว่าทรัพยากรชีวภาพกำลังลดลงอย่างมีนัยสำคัญโดยกิจกรรมของมนุษย์อย่างแน่ชัด” จึงเน้นย้ำในวรรค 8 “รับทราบว่าเป็นเรื่องจำเป็นอย่างมากที่จะคาดการณ์ ป้องกัน และขจัดสาเหตุที่ทำให้เกิดการลดลงอย่างมีนัยสำคัญและการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพที่ต้นตอและแหล่งปัญหา” และวรรค 9 “รับทราบด้วยว่าในกรณีที่มีการคุกคามจนเกิดการลดลงอย่างมีนัยสำคัญหรือการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่ควรใช้การขาดหลักฐานที่สมบูรณ์ทางวิทยาศาสตร์ เป็นเหตุผลในการผ่อนผันการดำเนินมาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดการคุกคามนั้น”

ความตระหนักและความวิตกในเรื่องการลดลงของทรัพยากรชีวภาพที่ปรากฏในอารัมภบทดังกล่าวย่อมชี้ถึงภัยแห่งความสูญสิ้นหมดไปของทรัพยากรชีวภาพที่จะหลงเหลือไปให้ชนยุคอนาคตได้ใช้ประโยชน์ อันเป็นความไม่ยุติธรรมแก่ชนยุคอนาคต ด้วยเหตุนี้ ในข้อบัญญัติอนุสัญญาฯ จึงได้ระบุไว้ถึงกลไกและวิธีการต่างๆ เพื่อจะอนุรักษ์และคุ้มครองให้ความหลากหลายทางชีวภาพมีอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อประโยชน์ของชนยุคปัจจุบันและชนยุคอนาคต ดังเช่น ในมาตรา 6 ว่าด้วยมาตรการทั่วไปสำหรับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มาตรา 8 การอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ มาตรา 9 การอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ มาตรา 10 การใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง

ยั่งยืน และมาตรา 11 มาตรการสร้างเสริมแรงจูงใจเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีกลไกวิธีการอีกหลายประการที่จะนำมาซึ่งการใช้ประโยชน์และการปกป้องรักษาให้ทรัพยากรชีวภาพมีคงอยู่ตลอดไป เช่น การถ่ายทอดเทคโนโลยี (มาตรา 16) การวิจัยและการฝึกอบรม (มาตรา 12) การให้ความรู้และการเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน (มาตรา 13) ความร่วมมือทางวิชาการและวิทยาศาสตร์ (มาตรา 18) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ หากรัฐได้เป็นภาคีอนุสัญญาฯ ซึ่งจะต้องมีพันธกรณีที่จะนำเอาแนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนไปดำเนินการแล้ว ย่อมนำมาซึ่งความยุติธรรมในทางสิ่งแวดล้อมสำหรับชนยุคอนาคตเป็นแน่แท้ ฉะนั้นพิจารณาโดยรวมแล้ว สามารถตีความได้ว่าอนุสัญญานี้มีขึ้นเพื่อความยุติธรรมในทางสิ่งแวดล้อมสำหรับชนในยุคอนาคต ซึ่งเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทุกประการ

4.3.3 การขจัดปัญหาความยากจน

แต่เดิมนั้นรูปแบบในการพัฒนาประเทศของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ที่มีฐานะยากจนไม่ค่อยให้ความสำคัญ และความตระหนักต่อปัญหาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเท่าใดนัก อันเป็นรูปแบบของการพัฒนาประเทศในลักษณะที่ไม่ยั่งยืน ยิ่งนานวันในระยะยาวก็จะยิ่งส่งผลร้ายต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเรื่อยๆ และแน่นอนที่สุดว่าย่อมที่จะมีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศน์โลกแฉ่งๆ อย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนั้น ต้องเผชิญกับปัญหาความอดอยาก และความยากจนของประชาชนในประเทศ อีกทั้งตัวประเทศเองส่วนใหญ่ก็มีหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมเงินระหว่างประเทศติดพันอยู่มากมาย ทั้งจากกัฐสถาบันการเงินระหว่างประเทศ (เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก เป็นต้น) และทั้งจากการกู้ประเทศที่พัฒนาแล้วในอัตราดอกเบี้ยต่ำหลายประเทศ (เช่น ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในแถบทวีปยุโรป) เหล่านี้เป็นเหตุให้ประเทศกำลังพัฒนาเร่งรีบที่จะพัฒนาประเทศโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดกับสมดุลของระบบนิเวศน์และทรัพยากรชีวภาพเลย เพื่อที่จะให้ประเทศของตนหลุดพ้นจากความยากจนจึงมุ่งเน้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลัก แต่ความเจริญและความมั่งคั่งที่เกิดขึ้นกลับเกิดในเมืองใหญ่ๆ เท่านั้น ส่วนในสังคมชนบทอยู่ห่างไกลประชาชนส่วนใหญ่ยังเผชิญกับความยากจนอยู่ ดังนั้นเกิดการทำลายทรัพยากรชีวภาพเป็นจำนวนมาก ทั้งจากสาเหตุที่มาจากมลพิษด้านอุตสาหกรรม และจากคนยากจนในสังคมชนบทที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้อง เช่น การทำไร่เลื่อนลอย การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อจับจองที่ทำกิน เป็นต้น ดังนั้นปัญหาในเรื่องความยากจนจึงเป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งของการทำลายทรัพยากรชีวภาพ

เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาความยากจนจึงเป็นบ่อเกิดของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และความสูญเสียทางด้านทรัพยากรชีวภาพ ฉะนั้นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไป ซึ่งได้มีการนำมาใช้ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรทางชีวภาพด้วย ดังที่มีปรากฏอยู่ในส่วนอารัมภบทของ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 วรรคที่ 19 ว่า “ตระหนักถึงการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจและการกำจัดความยากจนว่าเป็นความสำคัญอันดับแรก และอยู่เหนือสิ่งอื่นใดของประเทศกำลังพัฒนา” จากข้อความนี้เป็นการเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการขจัดปัญหาความยากจนของประเทศกำลังพัฒนาว่ามีความสำคัญที่สุด ตรงจุดนี้จะมีผลต่อการพิจารณามาตรการต่าง ๆ ในขอบทของอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญดังกล่าว ในส่วนของมาตรการตามอนุสัญญานี้ที่มีขึ้นเพื่อการขจัดปัญหาความยากจนของประเทศกำลังพัฒนานั้น ในอนุสัญญามีได้กล่าวไว้เป็นการเฉพาะโดยตรงที่จะมีมาตรการในการขจัดปัญหาความยากจนลงไป อย่างไรก็ตามข้อบทยของอนุสัญญาฯได้กำหนดถึงความช่วยเหลือทางการเงินดังปรากฏอยู่ใน มาตรา 20 ทรัพยากรการเงิน ซึ่งบัญญัติว่า

“1. แต่ละภาคีดำเนินการเพื่อให้ โดยสอดคล้องกับสมรรถภาพของตน ความสนับสนุนทางการเงินและแรงจูงใจสำหรับกิจกรรมในชาติ ซึ่งมีเจตนาที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้ ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับแผนการ ลำดับความสำคัญและโปรแกรมของชาตินั้น ๆ

2. ภาคีประเทศที่พัฒนาแล้วจักจัดหาทรัพยากรทางการเงิน ทั้งที่ใหม่และเพิ่มเติมเพื่ออำนวยความสะดวกภาคีประเทศกำลังพัฒนาได้ชำระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นครบเต็มจำนวนตามที่ได้ตกลงไว้ เพื่อการดำเนินมาตรการให้บรรลุผลสำเร็จตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ นี้ และเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากข้อกำหนดของอนุสัญญาฯ นี้ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายตามที่ได้ตกลงกันระหว่างภาคีประเทศกำลังพัฒนา กับสถาบันตามที่ได้อ้างถึงใน มาตรา 21 ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับนโยบาย กลยุทธ์ ลำดับความสำคัญของโปรแกรม และกฎเกณฑ์ความเหมาะสม และรายการระบุค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสมัชชาภาคีได้จัดทำขึ้น ภาคีอื่น รวมทั้งประเทศซึ่งได้พัฒนาแล้วตามความมุ่งหมายของมาตรานี้ สมัชชาภาคีจักจัดทำรายการนามภาคีประเทศพัฒนาแล้ว และภาคีอื่นซึ่งสมัครใจรับภาระตามพันธกรณีของภาคีประเทศพัฒนาแล้วในการประชุมครั้งแรก สมัชชาภาคีจะพิจารณาทบทวนเป็นระยะและหากจำเป็นจะแก้ไขรายการนั้น การบริจาคจากประเทศอื่นและแหล่งอื่นบนพื้นฐานของความสมัครใจจะได้รับการส่งเสริมด้วยการดำเนินการตามพันธสัญญาฯ นี้จะต้องคำนึงถึง ความต้องการเกี่ยวกับกองทุนที่เพียงพอ อันคาดหวังได้ และหมุนเวียนทันเวลา และความสำคัญของการแบ่งปันรับภาระระหว่างภาคีซึ่งเป็นผู้บริจาคดังที่ได้ระบุนามในรายการ

3. ภาคิประเทศพัฒนาแล้วอาจให้ทรัพยากรทางการเงินและภาคิประเทศกำลังพัฒนาจะใช้ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามสนธิสัญญา โดยผ่านช่องทางแบบทวิภาคิ ภูมิภาค หรือพหุภาคิอื่น ๆ

4. ขอบเขตที่ภาคิประเทศกำลังพัฒนาจะดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพตามพันธกรณีภายใต้สนธิสัญญา นี้ จะขึ้นอยู่กับดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพของภาคิประเทศพัฒนาแล้ว ตามพันธกรณีของตนภายใต้สนธิสัญญา นี้ ที่เกี่ยวข้องกับการทรัพยากรการเงินและการถ่ายทอดเทคโนโลยีจะคำนึงอย่างเต็มที่ถึงความจริงที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการกำจัดความยากจนเป็นความสำคัญอันดับแรก และเหนือสิ่งอื่นใดสำหรับภาคิประเทศกำลังพัฒนา

5. ภาคิจักต้องคำนึงอย่างเต็มที่ถึงความต้องการโดยเฉพาะเจาะจงของประเทศที่พัฒนาแล้วหลังในการดำเนินการกิจกรรมของประเทศนั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทุนและเทคโนโลยี

6. ภาคิจักพิจารณาสถานภาพพิเศษอันเป็นผลมาจากการให้ความหลากหลายทางชีวภาพมีความเป็นอิสระทั้งในด้าน การกระจายตัวและทำเลที่ตั้ง ซึ่งเกิดในภาคิประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะรัฐที่เป็นเกาะเล็ก ๆ

7. ควรพิจารณาด้วยถึงสถานการณ์พิเศษของประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงประเทศที่มีสภาพแวดล้อมเปราะบางที่สุด ดังเช่นประเทศในเขตทะเลทรายและกึ่งทะเลทราย พื้นที่ชายฝั่งและภูเขา "

และใน มาตรา 21 กลไกการเงิน ซึ่งบัญญัติว่า

1. จักต้องมีกลไกสำหรับข้อกำหนดของทรัพยากรการเงินแก่ภาคิประเทศกำลังพัฒนา ตามความมุ่งหมายของสนธิสัญญา นี้ บนพื้นฐานของการให้เปล่าหรืออย่างผ่อนปรน ซึ่งสิ่งจำเป็นดังที่จะได้กล่าวในมาตรานี้ กลไกทางการเงินจะมีบทบาทหน้าที่ภายใต้เขตอำนาจ และการแนะนำของสมาชิกภาคิและจะมีภาระหน้าที่ต้องชี้แจงการดำเนินงานต่อสมาชิกภาคิ ทั้งนี้ ตามความมุ่งหมายของสนธิสัญญา นี้ การดำเนินงานของกลไกนี้จะดำเนินงานโดยสถาบัน ตามที่สมาชิกได้มีมติแต่งตั้งในการประชุมครั้งแรก ตามความมุ่งหมายของสนธิสัญญา นี้ สมาชิกภาคิจะกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ลำดับความสำคัญของโปรแกรมและกฎเกณฑ์สำหรับความเหมาะสม ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรนั้น ในการบริจาดควรพิจารณาถึงความคาดหวังได้ ความเพียงพอ และการหมุนเวียนทันเวลา ของเงินทุนที่ได้เข้าถึงในมาตรา 20 ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับปริมาณทรัพยากรที่ต้องการ ซึ่งสมาชิกภาคิจะกำหนดเป็นระยะ และความสำคัญของการแบ่งปันภาระระหว่างประเทศผู้บริจาด ดังที่ได้ระบุนามโดยอ้างถึงใน มาตรา 20 อนุ 2 การบริจาดโดยสมัครใจอาจทำได้ โดยภาคิประเทศพัฒนาแล้ว และโดยประเทศอื่น และแหล่งอื่น กลไกนี้จะดำเนินการภายใต้ระบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย และโปร่งใส

2. สืบเนื่องจากวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ นี้ สมัชชาภาคีจะต้องกำหนดนโยบายกลยุทธ์ ลำดับความสำคัญของโปรแกรมโตะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับความเหมาะสมในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการเงิน รวมทั้งการติดตามตรวจสอบประเมินคุณค่าการใช้ประโยชน์นั้น อย่างสม่ำเสมอ สมัชชาภาคีจะต้องตัดสินใจในการจัดการให้ผลการดำเนินงานใน อนุ 1 ข้างต้น หลังจากที่ได้มีการปรึกษาหารือกับสถาบันที่ได้รับมอบหมายในการดำเนินการทางกลไกทางการเงินแล้ว

3. สมัชชาภาคี จะต้องพิจารณาบทบาทประสิทธิภาพของกลไกที่ได้จัดตั้งขึ้นโดยมาตรานี้ ซึ่งรวมถึงกฎเกณฑ์และแนวทางตามที่ได้อ้างถึงใน อนุ 2 ข้างต้น ภายในระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 2 ปี หลังจากอนุสัญญามีผลใช้บังคับและต่อจากนั้นอย่างสม่ำเสมอ บนพื้นฐานของการพิจารณานี้ หากจำเป็นก็ต้องดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของกลไกนี้

4. ภาคีจะต้องดำเนินการเพื่อพิจารณาเสริมสร้างระบบการเงินที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อสนับสนุนทรัพยากรทางการเงินสำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน"

ซึ่งทั้งสองมาตรากำหนดขึ้นก็เพียงเพื่อที่จะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างมากภายใต้การที่ประเทศกำลังพัฒนาจะนำไปใช้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพตามพันธกรณีที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมในอนุสัญญาฯ ซึ่งแน่นอนว่าจะเป็นไปได้ยากที่ประเทศกำลังพัฒนาจะทำได้ตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาฯ แต่อย่างไรก็ดีการให้ความช่วยเหลือทางการเงินของประเทศพัฒนาแล้วตามกลไกของอนุสัญญาฯ นี้ได้มีขึ้นเพื่อขจัดปัญหาความยากจนลงไปในพื้นที่ที่ทันได้ไม่ แต่ถ้าหากจะพิจารณาตีความไปถึงผลในระยะยาวจากการที่ได้รับความช่วยเหลือทางการเงินและการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกลไกของอนุสัญญาฯ นี้แล้ว ก็ย่อมที่จะเป็นปัจจัยเสริมที่มีบทบาทสำคัญในอันที่จะช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายที่มีฐานะยากจนแต่มีทรัพยากรชีวภาพมาก สามารถพิทักษ์คงสภาพให้มีความหลากหลายอยู่ตามธรรมชาติและในที่สุดก็จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอันเพียงพอที่จะให้ประเทศภาคีอื่นได้เข้าถึงและใช้ประโยชน์ในทางการค้า และการศึกษาได้โดยไม่กระทบสมดุลของความหลากหลายทางชีวภาพ ฉะนั้นผลพลอยได้ที่ติดตามมาก็คือ ผลประโยชน์ที่ประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับตอบแทนจากการใช้ประโยชน์นั้นไม่ว่าจะเป็นในรูปของตัวเงิน หรือการถ่ายทอดเทคโนโลยีก็จะเพิ่มมากขึ้นไปด้วย และนี่เองที่ในระยะยาวแล้วจะมีส่วนช่วยในขจัดปัญหาความยากจนของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายให้บรรเทาเบาบางลงไปได้

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าองค์ประกอบข้อนี้ของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมิได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในอนุสัญญาฯ แต่สามารถพิจารณาโดยอาศัยการตีความอันมองที่ประโยชน์ในระยะยาวที่ประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับว่าปัจจัยในเรื่องการจัดปัญหาความยากจนอันเป็นองค์ประกอบของแนวความคิดนี้มีอยู่ในอนุสัญญาฉบับนี้ได้

4.3.4 พันธกรณีร่วมและพันธกรณีที่แตกต่าง

พันธกรณีร่วมตามนัยของอนุสัญญาฯ นี้ หมายถึง ความร่วมมือระหว่างประเทศภาคีในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ นี้ คือ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยทุกประเทศมีหน้าที่โดยตรงที่จะดำเนินการตามกรอบที่อนุสัญญาฯ ได้วางเอาไว้รวมถึงไปถึงการให้ความร่วมมือกับประเทศภาคีอื่นๆ ดังที่ปรากฏไว้ในมาตรา 5 และโดยที่อนุสัญญาฉบับนี้มีเจตนารมณ์โดยตรงที่จะสร้างกฎเกณฑ์กติกาและกลไกในการก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศโดยกำหนดเป็นพันธกรณีที่จะพึงมีแก่ภาคี ทั้งในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์องค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้เองในอนุสัญญาฯ จึงมีข้อบทในเรื่องบทบาทของแต่ละภาคีที่จะมีพันธกรณีร่วมในทุกๆ การดำเนินการเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์สำคัญดังกล่าวเป็นต้นว่า การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (มาตรา 6) การจำแนกวินิจฉัยและติดตามตรวจสอบ (มาตรา 7) การอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (มาตรา 8) การอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (มาตรา 9) การใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน (มาตรา 10) มาตรการสร้างเสริมแรงจูงใจ (มาตรา 11) การวิจัยและการฝึกอบรม (มาตรา 12) การให้ความรู้และการเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน (มาตรา 13) การประเมินผลกระทบและการลดผลกระทบความเสียหาย (มาตรา 14) การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม (มาตรา 15) การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยี (มาตรา 16) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (มาตรา 17) ความร่วมมือทางวิชาการและวิทยาศาสตร์ (มาตรา 18) การควบคุมดูแลเทคโนโลยีชีวภาพและการจัดสรรผลประโยชน์ (มาตรา 19) การปฏิบัติตามและไม่ต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาระหว่างประเทศฉบับอื่น ๆ (มาตรา 22) การเข้าร่วมกิจกรรมสมัชชาภาคี (มาตรา 23) และการทำรายงาน (มาตรา 26) เป็นต้น

สำหรับพันธกรณีที่แตกต่าง หมายถึง ในระหว่างประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาฯ นี้จะมีพันธกรณีที่แตกต่างกัน คือ ภาคีประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีภาระหน้าที่ตามอนุสัญญาฯ ที่สูงกว่าภาคีประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในกรณีทรัพยากรทางการเงิน (มาตรา 20) และกรณีการเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยี (มาตรา 16 ข้อ 2) ที่ว่า "การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่อ้างถึงในวรรคหนึ่งข้างต้น ให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องถูกจัดให้และ

เอื้ออำนวยภายใต้เงื่อนไขที่ยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับที่สุด หมายถึงภายใต้เงื่อนไขแบบผ่อนปรนหรือแบบสิทธิพิเศษ ในกรณีที่ได้ตกลงร่วมกัน และในกรณีที่จำเป็น โดยสอดคล้องกับกลไกทางการเงินในมาตรา 20 และ 21....."

เพราะฉะนั้นปัจจัยพันธกรณีร่วมและพันธกรณีที่แตกต่างซึ่งเป็นพันธกรณีเฉพาะของภาคี อันเป็นองค์ประกอบของแนวความคิด " การพัฒนาอย่างยั่งยืน" จึงอาจกล่าวได้ว่ามีปรากฏอยู่ในอนุสัญญาฯ ฉบับนี้

4.3.5 การไม่เลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อม

การไม่เลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความเสมอภาคของแต่ละภาคีที่จะได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมโดยไม่คำนึงถึงสถานภาพของประเทศนั้นๆ ว่าจะจะเป็นประเทศพัฒนาที่มีศักยภาพความพร้อมทั้งด้านการเงินและเทคโนโลยีที่เหนือกว่าประเทศกำลังพัฒนา เช่น ในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมในค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันทุกประเทศ เป็นต้น ในกรณีของอนุสัญญาฯ ซึ่งเป็นเรื่องของการเข้าถึง และการใช้ประโยชน์ขององค์ประกอบทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งความเสียหายของประเทศเจ้าของทรัพยากรชีวภาพพึงจะมีก็คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมและการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ไม่ได้มีการครอบคลุมทุกระบวนการเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึง การเอาเปรียบของประเทศที่มีสถานภาพดีกว่าในด้านเศรษฐกิจ และความรู้อย่างใหม่ อันจะนำไปสู่แนวทางการเลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อมได้ ด้วยเหตุนี้ อนุสัญญาฯ ได้เล็งเห็นปัญหา จึงได้ระบุไว้ในอารัมภบท วรรคที่ 12 "ตระหนักถึง... และถึงความปรารถนาในอันที่แบ่งปันอย่างเท่าเทียม ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาประดิษฐ์กรรม และการถือปฏิบัติตามชนบทประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน" นอกจากนี้หากเกิดกรณีพิพาทระหว่างรัฐภาคีอนุสัญญานี้ยังได้กำหนดกลไกอันเป็นพันธกรณีในการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐภาคี ที่รัฐภาคีทุกรัฐจะต้องปฏิบัติตามบนความเสมอภาคในมาตรฐานเดียวกัน (มาตรา 27)

อย่างไรก็ตามการไม่เลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อมตามอนุสัญญาฯ นี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว และกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาแล้ว อาจตีความได้ว่าการเลือกปฏิบัติในกรณีของพันธกรณีของประเทศภาคีทั้งสองกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาจะได้สิทธิเป็นลำดับก่อนในการเข้าถึงข่าวสารด้านการวิจัย เทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งผลลัพธ์และผลประโยชน์ที่ได้จากเทคโนโลยีชีวภาพ ที่ภาคีเหล่านั้นได้จัดหาให้ (มาตรา 19) เพราะมาตรา 19 นี้ระบุเน้นเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาที่จะมีสิทธิดังกล่าว นอกจากนี้

นี่ในพันธกรณีด้านความช่วยเหลือทางการเงินนั้น อนุสัญญาฯ กำหนดไว้ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา กล่าวคือ ประเทศพัฒนาแล้วมีหน้าที่ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือทางด้านการเงินแก่ประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้รวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้วย ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนามีพันธกรณีที่จะต้องยอมให้มีการเข้าถึง และการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชีวภาพของตน รวมตลอดถึงการอนุรักษ์ คุ้มครองทรัพยากรชีวภาพมีคงอยู่อย่างยั่งยืน แต่หากพิจารณาอีกแง่มุมหนึ่งว่า ความแตกต่างในพันธกรณีระหว่างสองกลุ่มประเทศนั้น เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันมากกว่า ก็จะทำให้สามารถตีความได้อีกนัยหนึ่งว่าไม่เป็นการเลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อมก็ได้

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยการไม่เลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อมตามองค์ประกอบ "การพัฒนาอย่างยั่งยืน" นั้นมีปรากฏอยู่ในอนุสัญญาฯ แม้จะไม่ระบุไว้ชัดเจนนักก็ตาม

4.3.6 การระงับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ

ปัญหาข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นจากการนำอนุสัญญาฯ ไปใช้นั้นคงมีความชัดเจนในเรื่องเกี่ยวกับการตีความหมายการเข้าถึง การใช้ประโยชน์องค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี อันเกิดจากข้อตกลงระหว่างภาคีในรูปของสัญญาซึ่งอาจจะมี ความไม่ชัดเจนของสัญญาและปัญหาทรัพย์สินทางปัญญา ฯลฯ เหล่านี้จะนำมาซึ่งข้อพิพาทสิ่งแวดล้อม ในอนุสัญญาฯ ได้เล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าวจึงได้ตราไว้ในมาตรา 27 การยุติข้อพิพาทที่ระบุถึงกระบวนการดำเนินการหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นดังนี้

มาตรา 27 การยุติข้อพิพาท

1. ในกรณีที่มีข้อพิพาทระหว่างภาคีเกี่ยวกับการตีความหมายและการนำอนุสัญญาฯ นี้ไปใช้ภาคีที่เกี่ยวข้องจะต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยการเจรจาต่อรอง
2. หากภาคีที่เกี่ยวข้องไม่สามารถตกลงกันได้โดยการเจรจาต่อรอง ภาคีนั้นอาจร่วมกันหาความช่วยเหลือจากหรือเรียกร้องให้มีการไกล่เกลี่ยจากบุคคลที่สาม
3. เมื่อให้สัตยาบัน ยอมรับ เห็นชอบ หรือภาคยานุวัติกับอนุสัญญาฯ นี้ หรือในเวลาใดภายหลังจากนั้น รัฐหนึ่งๆ หรือองค์การประสานทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอาจแถลงการณ์เป็นลายลักษณ์อักษรกับผู้รับมอบเกี่ยวกับข้อพิพาทที่มีได้รับการแก้ไข โดยสอดคล้องกับอนุ 1 หรือ 2 ข้างต้นว่า ยอมรับรูปแบบการยุติข้อพิพาทประการใดประการหนึ่งหรือทั้งสองประการ ดังต่อไปนี้ อันเป็นการบังคับ

- โดยการอนุญาโตตุลาการตามวิธีการที่ระบุไว้ใน ส่วนที่ 1 ของภาคผนวก 2
- เสนอข้อพิพาทต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

4. ในกรณีที่ภาคีคู่พิพาทไม่ได้ดำเนินการตาม อนุ 3 ได้ยอมรับวิธีการเดียวกัน หรือวิธีการใดก็ตาม ข้อพิพาทนั้นก็จะมีวิธีประนีประนอมข้อพิพาทตาม ส่วนที่ 2 ของภาคผนวก 2 ตามที่คู่พิพาทตกลง

5. ข้อกำหนดของมาตรานี้จะนำไปใช้กับพิธีสารใดๆ ก็ได้ เว้นแต่จะมีข้อกำหนดในพิธีสารนั้นๆ อยู่แล้ว"

จากเนื้อหาของมาตรา 27 นี้ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะของกระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศอย่างสันติระหว่างภาคีคู่พิพาทที่ได้ให้สัตยาบัน ยอมรับ เห็นชอบ หรือภาคยานุวัติกับอนุสัญญาฯ นี้แล้ว สามารถแยกออกได้เป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีสมัครใจ คือภาคีจะเลือกใช้วิธีการเจรจาต่อรอง หรือวิธีการไกล่เกลี่ย โดยบุคคลที่สามก็ได้ ถ้าไม่ได้ข้อยุติให้ใช้ ข้อ 2

2. กรณีเป็นการบังคับให้ภาคีเลือกระหว่าง

- โดยการอนุญาตตุลาการตามวิธีการที่ระบุไว้ใน ส่วนที่ 1 ของภาคผนวก 2 หรือ

- เสนอข้อพิพาทต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือ

- วิธีประนีประนอมข้อพิพาทตาม ส่วนที่ 2 ของภาคผนวก 2

ข้อสังเกต การระงับข้อพิพาทระหว่างภาคีที่ยังไม่ได้ให้สัตยาบัน ยอมรับ เห็นชอบ หรือภาคยานุวัติกับอนุสัญญาฯ นี้ ต้องระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี คือ การเจรจา การไกล่เกลี่ย การไต่สวน การประนีประนอม การอนุญาตตุลาการ ศาลอนุญาตตุลาการระหว่างประเทศ และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เท่านั้น ทั้งนี้ตามกฎบัตรแห่งสหประชาชาติห้ามรัฐใช้กำลังตอบโต้กัน กฎหมายระหว่างประเทศอนุญาตให้รัฐใช้กำลังได้เฉพาะในกรณีของการใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเอง (self - defence) เท่านั้น

เพราะฉะนั้น ปัจจัยการระงับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ ตามองค์ประกอบ "การพัฒนาอย่างยั่งยืน" จึงมีปรากฏในอนุสัญญาฯ ฉบับนี้อย่างชัดเจน

จากที่วิเคราะห์มาทั้งหมดนี้ย่อมชี้ได้ว่าองค์ประกอบในแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น มีอยู่ในอนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 จึงเป็นการยืนยันว่าการอนุรักษ์และการคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพเพื่อให้คงมีไว้ใช้ประโยชน์นั้น สามารถจะดำเนินการไปได้ตามแนวทางที่อนุสัญญาฯ นี้ได้กำหนดไว้ อันเท่ากับได้มีการจัดการทรัพยากรชีวภาพในลักษณะที่มีความยั่งยืนแม้ว่าอนุสัญญาฯ จะเป็นเพียงกรอบแนวทางในการปฏิบัติ

อย่างกว้างๆ ก็ตาม แต่หากประเทศใดได้เข้าเป็นภาคีแล้วก็ย่อมหมายความว่าได้นำเอาการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปใช้ในการกำหนดนโยบาย วางแผน และจัดการทรัพยากรชีวภาพที่ถูกทาง และเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างประเทศภาคี ซึ่งในที่สุดแล้วสิ่งที่จะได้รับก็คือ ความคงอยู่ของทรัพยากรชีวภาพที่จะให้ชนในยุคนี้อยู่ในปัจจุบันและยุคอนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป

อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการยืนยันอีกครั้งว่าองค์ประกอบอันเป็นปัจจัยสำคัญของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้มีปรากฏอยู่ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศจริง ผู้วิจัยจึงขอเปรียบเทียบกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ในรูปของอนุสัญญา คือ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 ที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรณีตัวอย่างศึกษา กับความตกลงระหว่างประเทศทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ยืนยันถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน และมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ เพราะเป็นความตกลงอยู่ภายใต้กรอบการดำเนินการขององค์การสหประชาชาติรวมทั้งหมด 2 ฉบับด้วยกัน คือ The Stockholm Declaration, 1972 และ The Rio Declaration, 1992 (ดูตารางที่ 1)

จากตารางที่ 1 นี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า The Stockholm Declaration, 1972 นั้นเป็นที่มาขององค์ประกอบของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมีการระบุไว้ในบางองค์ประกอบเท่านั้น คือ ความร่วมมือระหว่างประเทศทางสิ่งแวดล้อม, การให้คำแนะนำในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง, ความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ, สิทธิของรัฐในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ, สิทธิในสิ่งแวดล้อม และพันธะกรณีร่วมแต่แตกต่างกัน แต่ไม่มีองค์ประกอบในเรื่อง การป้องกันล่วงหน้า, การแจ้งเหตุฉุกเฉินที่มีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม, หลีกเลี่ยงผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย, ความยุติธรรมในสิ่งแวดล้อมสำหรับคนรุ่นต่อไป, การขจัดปัญหาความยากจน, การไม่เลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อม และการระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ

- เมื่อเทียบกับ The Rio Declaration, 1992 แล้วจะพบว่ามีการครบทุกองค์ประกอบ แต่สำหรับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 นั้น แม้ว่าจะมีไม่ครบทุกองค์ประกอบของแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเท่า The Rio Declaration, 1992 แต่ก็ยังมีมากกว่า The Stockholm Declaration, 1972

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบปัจจัยอันเป็นองค์ประกอบของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในความตกลงระหว่างประเทศ

ชื่อความตกลง ระหว่างประเทศ	มิติต้านสิ่งแวดล้อม						EC	มิติต้านจริยธรรม					
	ความร่วมมือ	คำแนะนำ	ป้องกัน ล่วงหน้า	ความเสมอภาค	สิทธิของรัฐ	การแจ้งเหตุ	PPP	สิทธิใน สิ่งแวดล้อม	ความยุติธรรม	การจัดความยากจน	พันธกรณี	การไม่เลือกปฏิบัติ	การระงับข้อพิพาท
The Stockholm Declaration A.D. 1972	/	/	X	/	X	X	X	/	/	X	/	X	X
The Rio Declaration A.D. 1992	/	O	/	O	/	/	/	/	/	/	/	/	/
The Convention on Biological Diversity A.D. 1992	/	/	/	/	/	/	O	O	O	O	/	/	/

หมายเหตุ: / มีปรากฏ X ไม่มีปรากฏ O โดยการตีความ